

A SZLOVÁKIAI MAGYAROK AD HOC TÍPUSÚ LAIKUS FORDÍTÁSAINAK MOTIVÁCIÓI

A szlovákiai magyarok gyakran kerülnek olyan helyzetbe, hogy ad hoc jelleggel hivatali kifejezéseket fordítanak. Sokszor csupán az a cél vezérli őket, hogy ne szlovák kölcsönzavakat használjanak, de sajnos ezek az egyszeri laikus fordítások bizony inkább csak mosolyogtatóak, sőt sokszor zavaróak. Persze dicséretes a motiváció, azaz a magyarul való kifejeződés igénye, éppen ezért a pellengérré állított megoldások után, legtöbbször Szabómihály Gizella nyomán, sokszor az ő példáin keresztül, megpróbálok majd megoldást is nyújtani.

Dolgozatomban ezeknek az ad hoc laikus fordításoknak a motivációit szeretném vizsgálni. Igyekszem csoportokat felállítani az egyes megoldások között, illetve ezekre több példát is hozni, elsősorban a jogi, hivatali nyelvből.

Az egyes problémák fölött kisebb címeket adtam a felmerülő problémára utalva, a dolgozat végén pedig összefoglalást igyekszem nyújtani.

SZLOVÁK KIFEJEZÉS HASZNÁLATA

Az egyik extrém példa, hogy a szlovák szakkifejezést egyszerűen nem fordítják le. De valóban kölcsönzésről beszélhetünk-e akkor, ha betűszavakat, mozaikszavakat veszünk át? Az Amerikai Egyesült Államok nevét rendszeresen *USA*-nak rövidítjük, holott ennek alapja az angol elnevezés. Ugyanígy szinte köznevesült az *IČO* rövidítés, amit *icsó*-nak ejtenek. A rövidítés az *identifikačné číslo organizácie/identifikačné číslo (szervezet azonosítási száma/azonosítási szám)* kifejezést takarja.

Ennek hátterében az áll, hogy a szlovákiai magyar beszélő tudatában van annak, hogy bonyolult szakmai kifejezés rövidítéséről van szó, amelyről legfeljebb annyit tud megállapítani, hogy valamilyen szám van a dologban, de nem mer belefogni a fordításba, meg hát felesleges is, hiszen a célszemélyek közül mindenki pontosan tudja, miről beszél.

Hogy mégis miért lenne ajánlatos a fordítása? Elsősorban azért, mert köznévről van szó, nem pedig pártnév szlovák rövidítéséről, amit melleleg a szlovákiai magyar sajtó előszeretettel használ (pl.: HZDS, ANO, SDKÚ, SNS). Nézzük, milyen megoldást lehetne találni!

A közigazgatási dolgozók, akik minden nap találkoznak vele, vagy nem tudják lefordítani, vagy az *azonosítási*, illetve *azonosító szám* megoldást választják, de arról nem tudnak, hogy milyen magyarországi kifejezéssel azonosítható, ha egyáltalán meg lehet ezt tenni.

Magyarországon, ahogy Szlovákiában is, a statisztikai hivatal által képzett, a vállalkozók és gazdálkodó szervezetek azonosítására szolgáló kódot használnak: a *statisztikai számjel*-et. A két ország hasonló szerepet betöltő kifejezései között azért akad egy-két formai és használatbeli különbség. A szlovákiai *icsó*-val szemben Magyarországon a számlákon nem a *statisztikai számjel*-et, hanem az *adószám*-ot tüntetik fel. Az adószám első 8 számjegye megegyezik a 17 számjegyből álló statisztikai számmal belüli statisztikai azonosítóval, a törzsszámmal.

Az ad hoc fordítás szerinti *azonosítási szám* azért nem feltétlenül jó, mert sok mindennek (főleg a szlovák hivatali nyelvben) lehet azonosítási száma. A fent említett *statisztikai számjel* több okból is megfelelő lehet:

- funkciója azonos, mint a szlovák *IČO*-é
- egyértelmű (más fogalom megnevezésére nem használatos)
- utal a megnevezett fogalom lényegi elemeire (statisztikai-nyilvántartási célokat szolgáló, jelként funkcionáló számsor)
- rövid

SZLOVÁK KIFEJEZÉS MAGYAROSÍTVÁ

A szlovákiai magyarok élőbeszédben *technický preukaz* és az *osvedčenie o evidencii vozidla* kifejezéseket sem fordítják le, hanem *nagy* és *kis technickének* nevezik. Mivel írásban igényesebben fogalmaz az ember, és a két megnevezést nem érzik kellően hivatalosnak, ezért különböző megoldásokkal operálnak. A „kicsit” magyar mintára sokszor forgalmi engedélynek mondják, illetve sajtóból adathozható a *műszaki igazolvány* és a *technikai igazolvány* kifejezés is. Pl.: „*Eladó Avia 30L, műszaki igazolvány nélkül.*” (Új Szó, 2001. április 12.), „*A jelentés szerint az ellenőrzött intézmények a gépkocsik technikai igazolványában feltüntetett adatoktól eltérő fogyasztást mutattak ki.*” (Új Szó, 2001. szeptember 4.). A *technický* jelzőt gyakran olyan esetekben

is használják a szlovákban, amikor a magyar nyelv a *műszakit* használja. Például a felsőoktatásban a *Technická fakulta Műszaki Kart* jelent, ezért a mi esetünkben sem elvetendő, sőt első látásra jobbnak is tűnik a *műszakis* megoldás.

Bár a magyarországi *forgalmi engedély* adattartalmát tekintve inkább a szlovákiai *technický preukaz*-nak felel meg, nem lenne ajánlatos a *forgalmi engedély* kifejezést használni ugyanis más célt szolgálnak: a *technický preukaz* a tulajdonjogot, a *forgalmi engedély* a közúti forgalomban tarthatóságot igazolja. A szlovák *osvedčenie o evidencii vozidla* magyar megfelelőjeként továbbra is a *forgalmi engedély*-t kellene használnunk, hiszen mindkét országban ugyanazt a célt szolgálja, és az a tény, hogy mindkét okmányon ugyanaz a francia megnevezés szerepel: *Certificat d'immatriculation*.

A funkcióazonosság okán a *technický preukaz* magyar megfelelője a *törzskönyv* szó, esetleg a *járműtörzskönyv* kifejezés lehet. A *műszaki igazolvány*-nyal az lehet a baj, hogy a *preukaz* kifejezés valóban elsősorban *igazolványt* jelent, azonban a magyarban ez inkább személyekhez kötődik.

TÜKÖRFORDÍTÁS

A tükörfordításokra itt van például az *általános iskola* esete, ami a szlovákiai magyarok nyelvhasználatában már sosem lesz más, mint *alapiskola*. Valószínűleg szlovák hatásra (*základná škola*, bár a német *Grundschule* is erre hajaz), tükörfordítással keletkezett a kifejezés, de annyira elfogadottá vált, hogy csak ellenérzést szülne, ha a magyarországi kifejezést szeretnénk elterjeszteni.

Ugyanakkor a *fyzická osoba* kifejezés magyarországi minta alapján *természetes személynek* fordítását is furcsállja egynémely szlovákiai magyar, de ebben, mivel alapvető jogi szakkifejezésről van szó, nem tehetünk engedményt, és nem vezetjük be a *fizikai személy*, magyar jogban jártasak számára komoly humorforrásnak tekinthető változatát.

A *rodné číslo* kifejezést a mindennapi kommunikációban tükörfordításos *születési számnak* szokták fordítani, a sajtóban olykor ez, máskor meg a *személyi szám* „bukkan fel„. Magyarországon a születési időre utaló kódot először *személyi számnak*, később *személyazonosító jelnek*, 1996 óta pedig *személyi azonosítónak* nevezik.

Jakab István a *személyi szám* kifejezést javasolja használni. E mellett a megoldás mellett számos érvet lehet felhozni: a kifejezés Magyarországon

továbbra is él (bár nem hivatalos). Nálunk hagyománya van, a magyarországi terminológiai változások követése ebben az esetben problémás. A szlovákban a *rodné číslo* választását nemcsak az motiválhatta, hogy a kód a születés idejére utal, hanem az is, hogy az ún. *osobné číslo* a személynek egy adott intézményben használatos azonosító száma – ezt magyarul egyébként *törzsszámnak* nevezzük. A szlovák személyi igazolványon ezt a számot angolul *personal number*-nak nevezik.

SZLOVÁKIAI MAGYAR MEGOLDÁS

A felsőfokú képzésben eddig két fő oktatási formát különböztettünk meg, ezek neve szlovákul: *denné štúdium* (nappali képzés) és *dial'kové štúdium*. A szlovákiai magyar nyelvhasználatban a másodikként említett oktatási forma elnevezésére a szlovák minta nyomán a *távutas* jelző terjedt el, így beszélünk *távutas képzésről*, *távutas tanulmányi formáról*, *távutas hallgatóról*, *távúton tanulókról* stb. Írott sajtóban is megtalálható: az *Új Szó* egyik februári számában az egyik írás címe: „Az egyetemek nagy része jelenleg is számol a *távutas hallgatók anyagi hozzájárulásával*”. A szövegben a *távutas hallgató* kifejezés mellett előfordult a *távutas képzés*, sőt – ugyanabban a jelentésben – a *távoktatási képzés* is. Egy másik írásban pedig már *távoktatásról* olvashatunk.

Magyarországon funkcióját tekintve a *levelező oktatás* felel meg a fenti kifejezésnek. A szlovákiai magyarok számára nem okozott megértési nehézséget a *távutas* megoldás, de nálunk is megjelent és terjedőben van a fent említett szlovák *dištančné vzdelávanie*, angol *distance education*, magyar *távoktatás*, ennek a levelező oktatás az előzménye volt, de a két képzési forma lényegi jegyeiben tér el egymástól.

A pár éve elfogadott szlovákiai felsőoktatási törvény két alapvető képzési típust különböztet meg, ezek: *denná (interná) forma štúdia* (nappali, azaz belső forma) és *externá forma štúdia* (külső forma), ez utóbbi nyilvánvalóan a régebbi *dial'kové štúdium*-ot váltotta fel. Ezzel a *távutas* kifejezés értelmét veszti és megszűnik a *távoktatással* való keveredés veszélye. Persze a köznyelvben továbbra is ezt fogják használni, de ki kell alakítani az új kifejezések megfelelő fordításait, és ezeket a sajtón keresztül a köztudatban is el kell terjeszteni.

SZLOVÁK KIFEJEZÉS MAGYAROSÍTVA

A szlovákiai felsőfokú oktatás a Bolognai folyamatnak megfelelően alkalmazkodik az európai többciklusú képzési szerkezethez. Szlovákul az első ciklus neve *bakalárske štúdium*, a másodikiké *magisterské štúdium* lesz.

A szlovákiai magyar szövegekben a *bakalár*, *bakalárske* (*štúdium*) magyar(nak minősített) megfelelője több alakváltozatban is felbukkan:

„és a bakalár tanulmányokat kiemelten támogassák”

„A legeredményesebbeknek pedig [...] bakalári végzettséget biztosítunk”

„Szlovákiában is használhatják a »bakalárius« egyetemi fokozatot”

„bakkalaureátusi címet kaptak az érsekújvári Bakkalár Tanulmányok Kereskedelmi Karának végzősei”

„I. fokozat: óvodapedagógiai – a 3. év sikeres elvégzése után a hallgató bakkalaureátusi oklevelet kap”

„a hallgatók az egységes európai [...] baccalaureátusi, magiszteri és doktori képzési rendszerbe lépnek be”

„az Európai Unió megköveteli a nővérek baccalaureusi képzettségét”

A képzési szintek fenti megkülönböztetésére Magyarországon csak a felsőoktatási reform kapcsán került sor. Az első ciklusú képzés esetén a *BSc* (*Bachelor of Science*), illetve a *BA* (*Bachelor of Arts*) rövidítést használják.

Hasonló a helyzet a *magiszter*, *magiszteri* szavakkal is: a *magiszteri* képzés, *magiszteri oklevél*, *magiszteri disszertáció* stb. kifejezéseket elsősorban szlovákiai, romániai és szerbiai magyar szövegekben olvashatjuk. Magyarországon a *magiszter* ritkának mondható, helyette az *MA* (*Master of Arts*), illetve az *MSc* (*Master of Science*) használatos.

A többciklusú képzés bevezetéséről rendelkező kormányrendelet *alapképzésről* és *mesterképzésről* beszél, s a megszerzhető fokozatok mellett zárójelben közli az adott fokozat latin, illetve angol nevét: *alappfokozat* (*baccalaureus*, *bachelor*), *mesterefokozat* (*magister*, *master*).

A magyarországi központi normához alkalmazkodva az *alapképzés* (felsőfokú *alapképzés*) és a *mestereképzés* (felsőfokú *mestereképzés*) szakkifejezéseket lenne célszerű használni.

SZLOVÁKIAI MAGYAR KIFEJEZÉS

A tanuló az oktatásfinanszírozási rendszerbe illeszkedve egy bizonyos pénzürtéket képviselő bont – ún. *vzdelávaci poukaz* – kap, s ezt annál az oktatási intézménynél váltja be, amelynek foglalkozásait látogatja. A magyarországi szaksajtó ezt az utalványtípust *oktatási utalványnak* nevezi. A szlovákiai magyar sajtó viszont egyöntetűen a *művelődési utalvány* kifejezést használja.

A *vzdelávacie* és *művelődés(i)* szavak között az az alapvető jelentésbeli különbség mutatható ki, hogy a szlovák kifejezés jelentése szűkebb: elsősorban az oktatás, tanulás révén szerzett műveltségre, képzettségre utal, a magyar ezzel szemben tágabb értelmű. A magyar a folyamatot az ismeretszerző szemszögéből látatja, a szlovák pedig az ismeretátadóból.

Mivel oktatási intézményben szerzett sajátos műveltségről van szó, és az utalvány csak az oktatási tárca irányítása alá tartozó intézményekben: iskolákban, szabadidőközpontokban, klubokban használható fel, ráadásul a magyarországi szakkifejezés is ez irányba mutat, ezért inkább az *oktatási utalványt* kellene előnyben részesíteni.

TÖBBJELENTÉSŰ SZLOVÁK KIFEJEZÉS

A szlovákban számos olyan közkeletű fogalmat is idegen szóval neveznek meg, amelyre a magyarban saját, azaz magyar elemekből álló szó használatos, ilyen pl. a „számla” jelentésű *faktúra* vagy az „ügyész” jelentésű *prokurátor*. A szlovákból magyarra fordítás során a szlovák eredetiben előforduló idegen szót rendszerint magyar megfelelőjével kell „helyettesíteni”, de külön gondot jelentenek a többjelentésű szavak.

Az újságíróknak gondot okoz a *certifikát* „magyarítása”, legtöbbször a *certifikát* latinosa alakját, a *certifikátumnak* a használják. A *certifikátot* magyar szóval helyettesíteni kívánók leginkább a *minőségi bizonylat*, *minőségi bizonyítvány* kifejezést használják, néha még akkor is, amikor tanfolyam elvégzést igazoló iratról van szó. Így egy Új Szó-beli írás szerint a munkanélküliek számára Udvardon szervezett vállalkozói tanfolyam végzősei is *minőségi bizonylatot* kaptak.

A magyarországi gyakorlat alapján a *certifikát* adekvát magyar megfelelői lehetnek: tanfolyam elvégzését igazoló irat esetén *bizonyítvány*, szakképesítést is nyújtó oktatási forma esetén az *oklevél*, az áru eredetét és minőségét igazoló *certifikát* esetében Magyarországon nem a *minőségi bizo-*

nyítvány kifejezést használják, hanem a *minőségi tanúsítványt*, a *minőségbiztosítási tanúsítványt*, biotermékek kapcsán a *minősítő tanúsítványt*.

IDEGEN ALAPÚ SZLOVÁK KIFEJEZÉS MAGYAROSÍTVA

Számos -cia végű latin eredetű szlovák szó magyar párja valóban -ció végződésű, így *asimilácia=asszimiláció*, *cirkulácia=cirkuláció*, *hezitácia=hezitáció* stb., ez a párhuzam azonban nem abszolút, ugyanis ellenpéldák is léteznek: *konferencia=konferencia*, *garancia=garancia*, *existencia=egzisztencia*. A szlovákiai magyar nyelvhasználatban a -cia mégis -cióval helyettesítődik, például a *kompetenció* vagy az *evidenció* (helyesen: *kompetencia*, *evidencia*) esetében. A -ció választásakor ott lehet a határ, hogy mennyire terjedt el az adott idegen szó a szlovákiai magyarok között. Minél kevésbé, annál többször fordul elő.

Hasonló a helyzet a *licencia* – *licenció* esetében is. A mai magyarban a latin *licentia* egyrészt *licencia* (bár ez nem elterjedt, inkább régies), másrészt pedig *licenc* formában él, ez utóbbi a német *Lizenz* átvétele. Mindkét nyelv használja a kifejezést „gyártási jog”, „gyártási eljárás” és „márkanév felhasználására szóló engedély” értelemben, de a szlovák *licencia* szónak van „hatósági engedély” jelentése is.

A banknak szüksége van rá a pénzügyi tevékenységhez, egy rádióhoz a műsorsugárzáshoz, vagy például edzők, bírók is csak bizonyos hazai vagy nemzetközi engedélyek birtokában tevékenykedhetnek. Ebben az értelemben a *licencianak* a magyarban az *engedély* a megfelelője.

ÚJSÁGÍRÓI PRÓBÁLKOZÁSOK

A viszonylag újabb keletű kifejezések magyar megnevezése gondot okoz például a banki szférában is. A *prevodný príkaz*, *príkaz na úhradu*, *trvalý príkaz*, illetve ezek kombinációja: *trvalý prevodný príkaz*, *trvalý prevodný príkaz na úhradu*, *jednorazový prevodný príkaz na úhradu*, *jednorazový príkaz na úhradu* stb. az előbeszédben általában szlovákul hangzik el.

A sajtó megpróbálja ezeket lefordítani, de ilyenkor a szavak hétköznapi jelentéséből indul ki, és nagyon furcsa szerkezeteket hoz létre:

„átutalási és állandó utasítások, automatikus átutalások stb. megadása,,

„tartós utasítások bevezetése és megváltoztatása,,

„Az ügyfél tartós utasítást adhat az átutalás összegére, időpontjára,,

„A rendszeres és egyedi átutalások postai utalvánnyal vagy kifizetési utasítással is végrehajthatók.,,

„[a bankok] *Felszámolnak a számlavezetésért, a számlakivonat postázásáért, a tartós átutalásokért*”

„*A postautalványon vagy az átutalási utasításon tüntesse fel.*”

A *příkaz*-t sokszor valóban *utasítás*nak kell fordítani, ebben a szövegkörnyezetben azonban adekvát magyar megfelelője a *megbízás*. A rendszeresen ismétlődő átutalásokat *állandó* vagy *rendszeres átutalás*nak, az egyszeri esetre vonatkozókat pedig *egyedi/ eseti/egyszeri átutalási megbízás*nak fordíthatjuk.

VÁLTOZATOK IDEGEN HATÁSRA

Bizonyos esetekben azonban csak látszólag magyarázható a szlovák nyelv hatásával a tény, hogy ugyanazt a fogalmat egyszer így, máskor meg másként nevezünk meg, a variabilitás valójában valamely más idegen nyelvben – elsősorban az angolban – megfigyelhető változatossággal függ össze.

E csoportba tartoznak a készpénzkímélő fizetőeszköz megnevezései: a *bankkártya*, illetve a *fizetőkártya*. A szlovákban a *platobná karta* kifejezés a megszokott, úgy vélhetjük, hogy a *fizetőkártya* a *platobná karta* lefordításával létrejött tükörfelfejtés.

A bankok rendszerint kétfajta kártyát bocsátanak ki: *hitelkártyát* – amely esetében a kártyatulajdonosnak meghatározott hitelkeret áll a rendelkezésére – és az általában lakossági bankszámlához kapcsolódó klasszikus bankkártyát. Az utóbbi típusú kártyát nevezik a magyarban rendszerint *bankkártyának*, vagy másként *betéti kártyának*, illetve olykor – a megnevezésében az egyik fő funkciójára utaló – *fizető (fizetési) kártyának*.

Az angolban ennek a klasszikus bankkártyának a megnevezésére alapvetően a *debit card* (azaz *betéti kártya*) kifejezés a használatos, ennél jóval ritkább a *payment card* (azaz *fizetőkártya*). A szlovákban viszont a klasszikus bankkártya megnevezéseként a *platobná karta* („fizetési kártya”) terjedt el, ritkább a *banková karta* („bankkártya”) kifejezés a magyarhoz hasonlóan két értelemben is: egyrészt a *platobná karta* szinonimájaként, másrészt pedig a kétféle kártya, azaz a *platobná karta (fizető vagy betéti kártya)* és az *úverová karta (hitelkártya)* összefoglaló neveként.

Megesik, hogy az előzőhöz hasonló módon a szlovákiai magyar, a magyarországi és a szlovák szövegekben is két, szinte egyenrangú variáció jelenik meg, szintén az alap angol kifejezésből kiindulva. A magyarban

mind a *fogyasztói*, mind pedig a *fogyasztási hitel* kifejezés elterjedt, a szlovákban is váltakozik a *spotrebitel'ský úver* („fogyasztói hitel”) és a *spotrebný úver*, („fogyasztási hitel”) akár egy szövegen belül is.

A *consumer* szó jelentése „fogyasztó”, „vásárló”, tehát a *consumer credit* kifejezés megjelenésekor a fogyasztói hitel és a *spotrebitel'ský úver* terjedt el például a 2001-ben elfogadott vonatkozó szlovákiai törvényben, illetve magyarországi használatban is.

Mindkét nyelvben azonban azt szoktuk megnevezni, milyen célra nyújtják, illetve veszik igénybe a hitelt, pl. *lakáshitel*. Nyilván ennek analógiájára kezdett terjedni a *fogyasztási hitel*, illetve a *spotrebný úver*: fogyasztási célú hitel. Magyarországi szövegekben ma már jóval gyakoribb a *fogyasztási hitel* kifejezés, mint a *fogyasztói hitel*. A szlovákban valamivel kisebb a különbség a két kifejezés gyakorisága között, ennek nyilván a már említett tény az oka: a törvényben *spotrebitel'ský úver* szókapcsolat fordul elő.

Hasonló kérdés merülhet fel a *spotrebná daň*, pontosabban a *spotrebná daň z tabakových výrobkov*, *spotrebná daň z minerálneho oleja*, *spotrebná daň z liehu*, *spotrebná daň z piva*, *spotrebná daň z vína* eseteiben.

A termék árába beépített adót újságjaink fogyasztói, fogyasztási esetleg jövedéki adónak nevezik. A fogyasztói adó kifejezés „státusa” nem egyértelmű. Nem tekinthető hivatalos megnevezésnek, pontosabban közgazdasági terminusnak (nem szerepel sem jogszabályban, sem pedig például szótárakban), de előfordul szövegekben:

„Rossz hír, hogy a fogyasztói adók emelkedése miatt drágulnak a cigaretták.”

„A pénzügyi tárca elképzelése szerint a fogyasztói adó [a gázolajé] literenként 25 korona lesz.”

A *fogyasztási adó* meghatározott adótárgyak (termékek) felhasználása, fogyasztása után fizetendő közvetett adó, s rendszerint luxuscikknek, de legalábbis nem létszükségleti cikknek minősülő termékekre vonatkozik.

Fogyasztási adóval szokták terhelni a kávé, a szeszes italokat, a csokoládét, az ékszert, a személygépkocsit stb. Magyarországon a fogyasztásiadó-köteles termékek skálája szélesebb volt, az európai uniós csatlakozás következtében viszont alapvetően csak a szeszes italok, a dohányáru és az üzemanyag tartozik ide (a gépkocsi fogyasztási adója megmaradt, de *regisztrációs adónak* „keresztelték át”). Ezek az áruk azonban tipikusan ún. *jövedéki termékek*, ezért a szeszes italok, a dohányáru és az üzemanyag után fizetendő adót Magyarországon *jövedéki adónak* nevezik.

Ha általános értelemben, bármilyen termékre, és főleg korábbi időpontra vonatkoztatva fordul elő a szlovák *spotrebná daň* kifejezés, akkor fordíthatjuk *fogyasztási adónak*; a fent említett, konkrét termékek esetében azonban a *jövedéki adó* (dohányáru jövedéki adója, bor jövedéki adója stb.) az adekvát magyar megnevezés.

TÜKÖRFORDÍTÁS ROSSZ KÖRNYEZETBEN

Az általános egynyelvű (értelmező) és kétnyelvű szótárak sokszor nem tartalmaznak elég információt ahhoz, hogy egy adott lexémáról eldönthessük, használható-e egy bizonyos szöveggörnyezetben, bizonyos szókapcsolatokban.

Jó példa erre *járulék* szavunk, amelynek a Magyar értelmező kéziszótár szerint a hivatali nyelvben használatos jelentése „illetmény”, „díj”, „adó” stb. kiegészítéseképp „rendszeresen fizetett (kisebb) összeg”. Ha valamilyen szociális jellegű témáról van szó, a magyarországi olvasó számára a *járulék* használata egyértelműen arra utal, hogy az érintett személy által fizetendő pénzösszegekről van szó.

Az elmondottak figyelembevételére nézzünk néhány, az *Új Szó*ból származó példát:

„Mert haovi hétezer fizetésből vagy munkanélküli járulékból nem lehet családöt alapítani.”

„A gondozási járuléköt a beteg gyerekre fordítjuk.”

„Szeretnék tanácsöt kérni a gondozási járulékkömmal kapcsolatban, amelyet édesanyám ápolásáért folyósítanak nekem.”

Mindegyik mondatban arról van szó, hogy valaki támogatásban részesül, s az ezen a jogcímen kapott pénz nem is tekinthető juttatás kiegészítésének (vagyis járuléknak), mivel az adott személyek számára ez helyettesíti a keresetöt, a munkabért: vagy munkanélküli, vagy pedig beteg személy gondozása miatt nem vállalhat munkát.

Példamondataink szlovákiai személyektől származnak, ezért feltételezhetjük, hogy a *munkanélküli járulék* és a *gondozási járulék* szlovák kifejezések magyar fordításai.

Valószínűleg az első esetben a *príspevok v nezamestnanosti* (hivatalosan: *dávka v nezamestnanosti*), a másik esetben pedig az *opatrovateľský príspe-*

vo*k* szókapcsolatokról van szó. Tehát példamondataink „szerzői” a *príspevok* szót fordíthatták *járuléknak*.

A szlovák-magyar szótáraink a „pénzbeli kiegészítés”, „hozzájárulás” jelentésű *príspevok* egyik magyar megfelelőjeként a *járulék* szót is feltüntetik, holott valószínűleg ez csak elméleti lehetőség, ugyanis a *členský príspevok* (tagdíj) szókapcsolattól eltekintve a *príspevok* szó olyan szókapcsolatokban szerepel, amelyek az állampolgároknak nyújtott (rendszerint) állami pénzbeli támogatást, hozzájárulásokat neveznek meg.

A szlovákkal szemben a magyarban differenciáltabb az állami juttatásfajták megnevezése, ezért a *príspevok* többféle módon fordítható magyarra, így az *opatrovateľský príspevok* magyarországi megfelelője az *ápolási díj*, a *príspevok/dávka v nezamestnanosti* juttatásé pedig *munkanélküli járadék*.

A *járulék* szóval kellene fordítani viszont a társadalom- és egészségbiztosításhoz kapcsolódó kifejezésekben előforduló *poistné* szót: *poistné na starobné poistenie* – nyugdíjbiztosítási járulék; *poistné na úrazové poistenie* – balesetbiztosítási járulék stb.

Gondot okozhat a *príspevková organizácia*, *preddavková organizácia* kifejezések fordítása is. A szlovákiai magyar sajtóban itt-ott *járulékos szervezetnek* fordítják a *príspevok* alapszó miatt, ez azonban szemantikai okok miatt nem javasolható, a *járulék* jelentése ugyanis: „illetmény”, „díj”, „adó” stb. kiegészítéseképp „rendszeresen fizetett (kisebb) összeg”.

Ilyenek intézmények pl. szociális és egészségügyi ellátást nyújtó, illetve kulturális intézmények, esetenként a szakiskolák, önkormányzati vállalatok. E szlovákiai intézmények magyarországi megfelelői rendszerint *közhasznú társaságok (kht.)* formájában működnek, a két fogalom azonban nem fedí egymást.

A *príspevková organizácia* valóban rendszeres költségvetési dotációban részesülő, vagyis dotált szervezet. A *dotált szervezet* vagy *támogatott szervezet* kifejezés szabad szókapcsolatként sokszor fordul elő, megoldásként ez tűnik a legjobbnak.

A *preddavok* magyar megfelelője, az *előleg* azonban jelentésénél fogva nem alkalmas, választható azonban az *előfinanszírozás* szó, amely a mai magyar nyelvben élő, s jelentése alapján erre az esetre is használható, vagyis a *preddavková organizácia* magyarul lehetne *előfinanszírozásos szervezet*.

NEHÉZKES FORDÍTÁS

Nézzük meg az egy másik sok problémát okozó változatát a *príspevok*-nak! A közhasznú foglalkoztató programokról tudósító szlovákiai magyar írásokban az *aktivačný príspevok* (*aktivačná činnosť, aktivačný program*) kifejezés többféle magyar fordításával találkozhatunk: *aktivációs pótlék, járadék; aktivációs kiegészítés, pótlék; ösztönző támogatás, pótlék, jutalék; aktivációs program, tevékenység; ösztönző program, tevékenység.*

Magyarországon a munkaadó kapja a támogatást, a közhasznú vagy önkéntes munkát végző személy pedig munkabért kap, nem pedig a neki folyósított szociális segítyt egészítik ki egy bizonyos összeggel. Átvehető magyarországi megnevezés híján tehát saját terminust kell alkotnunk. Gyakorlati szempontból ajánlatos a spontán kialakult, s fentebb idézett kifejezések közül választanunk.

Először is vizsgáljuk meg a kifejezések fölérendelt tagját!

A *járadék* és a *jutalék* jelentésük miatt nem javasolhatók: az előbbivel olyan rendszeres juttatásokat nevezünk meg, amelyet munkaviszony alapján, vagyon kamataként vagy életbiztosítás keretében folyósítanak; az utóbbi jelentése „ügyletben a közvetítőt a megbízótól megillető részesedés”.

A *kiegészítés* szó igei jellege erős, pénzbeli támogatásfajta megnevezésére nem használatos.

A *pótlék* jelentését így adja meg az értelmező kéziszótár: „alapfizetésnek valamely címen való kiegészítéseként járó vagy adott összeg”. Mivel Szlovákiában a közhasznú munkát végző személy nem kap fizetést, a neki járó juttatást nem szerencsés *pótléknak* nevezni, mivel az ilyen szövegösszefüggésben való használata a szó közmagyar jelentésétől túlságosan is távol áll.

Marad tehát a *támogatás* szó, amely használatát és jelentését tekintve is megfelelő. A kifejezés alárendelt tagjával kapcsolatban ajánlatos volna utalni rá, mire vonatkozik az említett tevékenység és támogatás, ezért magyar megfelelőként használhatnánk a *foglalkoztatásösztönző támogatás* kifejezést. Ez megfelel a magyar terminológiaképzési szabályoknak, aránylag rövid, s más fogalom megnevezésére sem használatos.

TÁJÉKOZATLANSÁG

Az *Új Szóban* olvashattuk a következő mondatot: „*Januártól változó további ügyrendi illetékek*”.

Jelen esetben nem feltétlenül a főlérendelt tag fordításával van a baj, hanem az alárendeltével. Együtt pedig értelmetlen szókapcsolatot ad.

Az ügyrend szó jelentései az értelmező kéziszótár szerint: 1. „Huza-mosabb tárgyalás menetének a rendje” és 2. „Hivatal, vállalat működését, ügykörét megállapító szabályzat”.

Az *illeték* szóhoz már azért sem kapcsolódhat az ügyrendi melléknév, mert az *illeték* egy hivatalos eljárási cselekmény ellenértékéként fizetendő pénzösszeg, tehát nincs semmiféle kapcsolatban tanácskozás, tárgyalás programjával.

Mivel az említett okmányokért fizetendő *illeték* megnevezése a szlovákban *správny poplatok*, a fordító nyilván a *správny* szót fordította le ily módon.

A *správny* szó jelentése ezekben az esetekben *igazgatási*, a magyar jogi szaknyelvben azonban ezeket az *illetékeket* *eljárási illeték*nek, pontosabban *államigazgatási eljárási illeték*nek nevezik.

A *poplatok* szó magyar megfelelője nemcsak az *illeték*, hanem a *díj* is, de néhány speciális esetet kivéve a megoldásunk helyes.

Az adott okmány, fogalom köznyelvi megnevezése sokszor nem esik egybe a hivatalos, terminologikus kifejezéssel; ez az „egyszerűsítés” persze nem csupán a szlovákiai magyarok sajátja, de kétségtelen, hogy nálunk gyakoribb, hiszen nincs alkalmunk találkozni a hivatalos kifejezéssel: *bírósági illeték* – *bírósági eljárási illeték*; *vagyonelosztás* – *vagyonmegosztás*; *személyazonossági igazolvány* – *személyazonosító igazolvány* (esetleg *személyi igazolvány*); *jogosítvány* – *gépjárművezetői engedély*; *okmánybélyeg* – *illetékbélyeg*. Nem árt, ha ezeket a szavakat és kifejezéseket a szlovákiai magyarok is megismerik.

NEHÉZKES FORDÍTÁS

A *samostatne zárobkovo činná osoba* kifejezést lapjaink különbözőképpen fordítják magyarra: *önmagukat foglalkoztatók*, *önfenntartó személyek*, *önfoglalkoztató vállalkozók*.

A példák közül az első túl terjedős, a második nem fejezi ki a lényegét, hiszen tulajdonképpen minden felnőtt *önfenntartó személy* is egyben, a harmadik szókapcsolat amellet, hogy nem biztos, hogy pontos, szokatlan a magyar terminológiában, ezért jó lenne ennél is jobb megoldást találni.

A hasonló jelentésű fogalmak közül a magyarországi *egyéni vállalat-*

kozó kifejezés ugrik be az embernek. A vonatkozó szlovákiai jogszabályok taxatívén felsorolják, milyen tevékenységek sorolhatók a *samostatná zárobková činnosť* fogalma alá, s ezek között az *egyéni vállalkozás* csak az egyik. Magyarországon jelenleg csak egy törvény definiálja az *önfoglalkoztató* fogalmát, mégpedig úgy, hogy az *egyéni vállalkozókat* nem sorolja ide – szemben a szlovákiai gyakorlattal.

Alapvető fogalmi jegyeik azonossága okán a *samostatne zárobkovo činná osoba* magyar megfelelőjeként nyugodtan használhatjuk az *önfoglalkoztató* szót, még ha az ide sorolt tevékenységek köre országonként (és jogszabályonként) nem fedi is egymást. Ezek megkülönböztetése már legyen az összehasonlító jogtudományok művelőiei.

ELAVULT KIFEJEZÉS HASZNÁLATA

A szlovákiai magyarság a második világháború időszakát kivéve kisebbségi helyzetben élt. Ennek egyik nyelvi-nyelvhasználati következménye az, hogy az anyaországi nyelvi változások késve jutnak el – olykor el sem jutnak – hozzánk. Ez a megállapítás fokozottan érvényes a szaknyelvekre, például a jogi-közigazgatási szaknyelvre, melynek terminológiai változásait nem nagyon tudjuk nyomon követni. Ezért nálunk még mindig általános használatúak olyan szakszavak, kifejezések, melyeket Magyarországon már újak váltottak fel, ezért a régebbi szó, kifejezés stílusértéke módosult, használata pedig visszaszorult.

A szlovákiai szövegekben az *egyszerű könyvelés* kifejezés az általános, például: „*Egyszerű és kettős könyvelést vállalok*”; „*Melyik üzleti-közgazdasági tanfolyamok iránt legnagyobb az érdeklődés? – Hosszú idő óta az egyszerű és kettős könyvelés vezeti a népszerűségi listát*” (a pozsonyi Humboldt Intézet tanfolyamairól). A magyarországi hirdetésekben, tankönyvekben ezzel szemben az *egyszeres könyvvitel* fordul elő.

Az *egyszerű könyvvitel* a német *einfache Buchführung/Buchhaltung* tükröfordítása, akárcsak a szlovák *jednoduché účtovníctvo*. A némettől és a szlováktól eltérően azonban a magyarban a múlt század első felében az *egyszerű* jelzőt az *egyszeres* váltotta fel, egy ideig még használatos volt mindkét megnevezés; a hatvanas években kiadott lexikonok mindkét jelzőt feltüntetik. A magyarországi számviteli törvényben, a mostani közgazdasági tankönyvekben, szakkönyvekben azonban már csak az *egyszeres könyvvitel* kifejezéssel találkozunk. Az *egyszerű könyvvitel* viszont tovább él a szótá-

rakban, a szótárírók ugyanis igen gyakran más, korábbi szótárakból merítik anyagukat, s kortárs anyagon nem ellenőrzik az esetleges terminológiai változásokat.

Magyarországon az 1878-ban elfogadott büntető kódex és a kihágási büntető törvénykönyv alapján hosszú évtizedekig a bűncselekményeken belül a trichotómiát alkalmazták, azaz három kategóriát különböztettek meg: a *bűntettet*, a *vétséget* és a *kihágást*; 1950-ben kétkategóriás rendszert (*bűntett* és *kihágás*) vezettek be, majd 1955-ben a kihágások egy részét átminősítették büntetté, túlnyomó többségüket pedig ugyan büntetendő cselekménynek tartották továbbra is, ám mégsem a bűncselekmények közé sorolták őket. Ezt az utóbbi kategóriát nevezték el *szabálysértésnek*, s a szabálysértési ügyek lefolytatását nem a büntető, hanem az államigazgatási szervek hatáskörébe utalták.

Ma tehát a magyar nyelvben két szó él egymás mellett: egyrészt a hivatalos, jogi szakkifejezés, a *szabálysértés*, másrészt meg a *kihágás*, mely az 1955 előtti időszakra vonatkoztatva jogi terminusnak minősül, 1955 után azonban a *szabálysértés* köznyelvi, nem terminologikus szinonimájaként funkcionál.

Az első világháború után létrejött Csehszlovák Köztársaság továbbra is hatályosnak ismerte el az államfordulat előtti osztrák, illetve magyar törvényeket: előbbieket Csehországban, utóbbiak pedig Szlovákia és Kárpátalja területén maradtak hatályosak egészen a második világháború utánig, azaz a kommunista szellemű törvénykönyvek megszületéséig. Új Büntető Törvénykönyvet Csehszlovákiában is csak a második világháború után alkottak; ebben a büntetendő cselekmények közül a legenyhébb megítélés alá esőket továbbra is *priestupok*-nak (csehül: *přestupek*) nevezték, és ma is így nevezik.

A 60–70-es években kiadott szlovák-magyar általános szótárak ugyan a *priestupok* magyar megfelelőjeként a *szabálysértést*, illetve további megkülönböztetés nélkül a *szabálysértést* és a *kihágást* tüntetik fel; a jogi-közigazgatási szövegek fordítására azonban nyilvánvalóan a legnagyobb hatással az igazságügy-minisztérium pozsonyi jogi intézete által 1965-ben kiadott szójegyzéknek volt, ez pedig a *priestupok* mellett csak a *kihágás* szót tünteti fel. Az állam- és közigazgatási hivatalok munkatársai részére kiadott *Národné výbory* magyar mutációjában, a *Nemzeti Bizottságokban* csak a *kihágás* szóval találkozhatunk. Valószínűleg e szójegyzék hatása mutatko-

zik meg abban is, hogy a szlovákiai sajtóban még mindig jóval gyakoribb a *kihágás* szó, mint a *szabálysértés*. Néhány példa az utóbbi évekből:

„Kihágást követ el az a személy, aki telefonon indokolatlanul riasztja a tűzoltóalakulatot vagy nem létező tűzesethez hívja a tűzoltóságot.” (Csallóköz, 2000. márc. 14.)

„Az előző évhez viszonyítva a Rimaszombati járásban tavaly növekedett a bejelentett kihágások száma.” (Új Szó, 2001. febr. 6.)

„A 70 próbavásárlásból mintegy 75%-nál csaltak az eladók – derült ki az áruellenőrző hivatal (SOI) felméréséből. [...] A megállapított kihágásokért 99 esetben összesen 72 700 korona büntetést szabtak ki, s 22 esetben további folytatása is lesz az ügynek.” (Új Szó, 2001. ápr. 17.)

„Bár már második hete hatályos a közlekedési kihágásokat szigorúbban megítélő törvény, a közlekedésrendészet voltaképpen csak tegnaptól alkalmazza az új jogszabályt.” (Új Szó, 2002. jan. 8.)

TÁJÉKOZATLANSÁG

A szakszó, szakkifejezés helyett használt köznyelvi szavak általában nem zavarják a megértést. Vannak azonban olyan esetek is, amikor a nem megfelelő szakszóhasználat értelemzavaró. Ilyen például az *előzetes letartóztatás* és a *vizsgálati fogság* használata az alábbi példákban: „[a belga autóst] A szlovák rendőrség még pénteken – miután Magyarországról kiutasították – előzetes letartóztatásba helyezte, de a bíró nem fogadta el a vizsgálati fogságba helyezés kérelmét”; „a miniszter szerint a cellából nem lehet elszállítani az előzetes letartóztatásban lévő képviselőt. Ha a plénum rábólint az ügyészi kérelemre, a nyitrai járásbíróság dönt a vizsgálati fogságba helyezésről. Bernát szerint fontos, hogy a képviselők mindkét ügyészégi kérelemről ma délután háromig szavazzanak, akkor jár le az előzetes letartóztatásba vételtől számított 48 óra.”

Ezekben a mondatokban az *előzetes letartóztatás* abban az értelemben használatos, mint az *őrizetbe vétel* szakkifejezés. A szövegkörnyezetből nem deríthető ki, hogyan értelmezzük az adott helyen ezt a kifejezést.

Mindkét állam büntetőeljárás törvénye szerint a gyanúsított rendszerint szabadlábban védekezhet, ha azonban szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménnyel gyanúsítható, illetve tetten érték, a rendőrség *őrizetbe veheti* – ennek a szlovák megfelelője a *zadržanie*. Az őrizet csak meghatározott ideig tarthat. Az őrizetbe vett vagy a még szabadlábban levő gyanúsítottat a bíróság *előzetes letartóztatásba* helyezheti, ez szlovákul a *váz-*

ba. A szlovák büntetőeljárás törvény a *vážba* két fajtáját különbözteti meg: *vážba v prípravnom konaní* és *vážba v konaní pred súdom*. A magyar büntetőeljárás törvény viszont nem különbözteti meg terminológiailag a vádirat benyújtása előtti *előzetes letartóztatást* a bírósági szakaszra vonatkozótól, csak annyit állapít meg, hogy az *előzetes letartóztatás* a jogerős bírósági határozat meghozataláig tart.

MAGYAR SZAKKIFEJEZÉSEK DIFFERENCIÁLTABBAK

A szlovák törvények szerint a polgári peres eljárás *návrh*-hal indul, az ezt benyújtó személyt pedig *navrhovateľ*-nak nevezik. Mivel a *návrh* leggyakoribb magyar megfelelője a *javaslat*, a *navrhovateľ* pedig szó szerint *javasló*, ilyen mondatokat olvashatunk lapjainkban: „A tulajdonosnak a perjavaslatban le kell írnia, hogy milyen okból keletkezett a szóban forgó követelés,; „ha a kiskorú gyermek a javasló, az eljárás illetékmentes,„.

Polgári peres eljárás hivatalos magyar megnevezéssel *keresetlevéllel* indul, a keresetet benyújtó személyt *felperesnek* nevezzük. A büntetőeljárás bírósági szakaszának megindításakor a szlovákban nem a *návrh* szó fordul elő, hanem az *obžaloba*, viszont mindkét főnév mellett a *podat* ige szerepel: *podat návrh*, *podat obžalobu*. Az *obžaloba* magyar szaknyelvi megfelelője ellenben tartalmazza a *javaslat* szót: az ügyész *vádemelési javaslatot* tesz a bíróságon. A *vádemelési javaslat* kifejezés terminus, tehát belőle nem hagyható el egyik szó sem, ezért hiányos az alábbi mondat: „Ha igen, átadja az ügyet az ügyészségnek, aki javaslatot tesz a bíróságra,„.

SZAKNYELVI KÉRDÉSEK

A nem munkaviszonyban, azaz a nem munkaszerződés alapján végzett munka végzésére a nemrég történt módosítás előtt a Munka Törvénykönyve kétfajta dokumentumot különböztetett meg: *dohoda o vykonaní práce* és *dohoda o pracovnej činnosti*. A módosítás értelmében ez utóbbi már nem létezik.

A sajtó munkatársai a kifejezést különféleképpen magyarították, magyarítják: *a munka elvégzéséről szóló megegyezés; a munkavégzésről szóló megegyezés; munkavégzésről szóló megállapodás; munkáról szóló megállapodás; munkavégzési megállapodás*.

A fölérendelt *dohoda* szó lehet *megállapodás, megegyezés, egyezség, az alárendelt vykonanie práce* pedig *munka, munkavégzés*.

A magyar jogban azonban az ilyen tartalmú kontraktusokat megbízási szerződésnek nevezik. Ez alapján a munkavállaló kötelezettségvállalása egy meghatározott ügyre irányul, a feladatot rövidebb időn át, nem meghatározott munkahelyen és munkaeszközzel, nem adott időbeosztásban végzi, a munka elvégzéséhez más személy segítségét is igénybe veheti. A megbízó a munka elvégzésének megszervezését a megbízottra hagyja, és rendszerint egy összegben, a feladat elvégzése után fizet. Az eltérést a két jogintézmény között szinte csak a megnevezések jelentik, mivel eltérő motiváción alapulnak. Ez a tény azonban nem lehet akadálya a magyar szak kifejezés átvételének.

A magyar jog egy több évszázados, már a római jogban is létező szerződésfajtát használ, míg a szlovák kifejezi a szerződés lényegét, és tulajdonképpen egy új szerződésfajtát vezet be. Ez a szlovák jogi megoldásokra egyébként is jellemző, a Polgári Törvénykönyvben rengeteg olyan önállósított szerződésfajtaival találkozunk az ember, amivel a magyarban nem.

A két állam nyugdíjrendszerének három pillére különböző intézményeken keresztül valósul meg. Az alábbiakban az első helyen a szlovák, utána a magyar hivatalos elnevezés szerepel, majd ezek után következnek a szlovákiai magyar változatok.

ELSŐ PILLÉR

Sociálna poisťovňa = Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság = Szociális Biztosító

MÁSODIK PILLÉR

dôchodková správcovská spoločnosť = magánnyugdíjpénztár = nyugdíjkezelő társaság ~ magánnyugdíjpénztár ~ nyugdíjpénztár ~ nyugdíjalap

HARMADIK PILLÉR

doplňková dôchodková poisťovňa = önkéntes nyugdíjpénztár = járulékos nyugdíjbiztosító ~ kiegészítő nyugdíjbiztosító ~ nyugdíj-kiegészítő biztosító ~ magánnyugdíjpénztár

A szlovákiai magyar sajtóból származó megnevezések vegyes jellegűek: egyazon típusnak több magyar neve is használatos, s egy részük a

szlovák névhez, más részük a magyarországi névhez igazodik. Ha rendszerben gondolkodunk, a hivatalos szlovákiai magyar megnevezéseknek vagy a szlovák, vagy a magyarországi neveken kellene alapulniuk (a két-fajta motivációjú rendszer keverése zavaró lehet).

A magyarországi *magánnyugdíjpénztár* és *önkéntes nyugdíjpénztár* megnevezések esetleges átvételekor az alábbiakat kell mérlegelnünk: a) a két megnevezés közül a magyarországgal megegyező értelemben a szlovákiai magyar sajtó csak az elsőt használja; b) a magyarországi nyugdíjpénztárak olyan szervezetek, amelyek tagjaik részére nyugdíjcélú megtakarítások gyűjtését, azok befektetését, illetve nyugdíjjáradék-szolgáltatások nyújtását végzik. A szlovákiai szervezetek viszont olyan részvénytársaságok, ahol a befizetők nem tagjai a szervezetnek, azzal szerződéses viszonyban állnak, ezért szerepel a vonatkozó szlovák törvényekben a *poistenec*, illetve a *sporitel'* megnevezés.

A rendszerszerűség elvét figyelembe véve a *nyugdíjpénztárnak* hivatalos megnevezésként való használatakor az említett *poistenec*, illetve *sporitel'* magyar megfelelőjeként a *pénztártag* szót kellene választanunk, ez viszont félrevezető.

A második pillér esetében a *nyugdíjalap-kezelő társaság* kifejezés. A *doplňková dôchodková poisťovňa* esetében a vonatkozó magyarországi is *kiegészítő nyugdíjpénztárt* említ. Ennek analógiájára tehát használhatók a *kiegészítő nyugdíjbiztosító* megnevezés.

PONGYOLASÁG

A *dôchodkové sporenie* egyik tipikus fordítása a *nyugdíjspórolás*, aminek oka nyilván a *sporenie* és a *spórolás* formai hasonlósága, de amíg a szlovák szó köznyelvi, a magyar *spórol* szó bizalmas stílusértékű.

A szlovákiai magyar sajtóban a *spórolás* mellett tipikusan a *takarékoskodás* fordul elő, továbbá van egy-két adatom más megoldásra is, ilyen például a *nyugdíjtakarékosság*. E tekintetben a magyarországi szövegek nem nagyon igazítanak el bennünket, mivel a magyar törvény szemlélete szerint nem pénz megtakarításáról van szó, mint a mi esetünkben.

Szövegekből adatolható a *nyugdíj-megtakarítás* összetett szó is, de főként „eredmény (megtakarított pénz)” értelemben. Ezzel szemben inkább „cselekvés” értelmű az *előtakarékoskodás*, ennek jelentése megfelelő, valamint létezik a *nyugdíj-előtakarékosság* összetett szó is, amely az önkéntes nyug-

díjpénztárakkal kapcsolatban magyarországi szövegekből is adatolható. A célt figyelembe véve ez utóbbi a legpontosabb.

Az újságcikkek, tájékoztató anyagok szerzői a *sporitel'* magyar megfelelőjeként az *ügyfél* szót részesítik előnyben, de előfordul a *befizető* és a *biztosított* is.

Magyarországon a nyugdíjrendszer második pillér esetében a magánnyugdíjpénztáraknak *tagjaik* vannak, vagyis a szlovákiai *sporitel'* magyarországi funkcionális megfelelője a (*magánnyugdíjpénztári*) tag, de ez persze a fentiekből következően nem választható megoldás. Más összefüggésben azonban magyarországi szövegekből adatolható a *megtakarító* szó. Ennek alapján javasolható, hogy hivatalos szövegekben a *sporitel'* szót magyarra *megtakarító*ként fordítsuk.

RENDSZERSZERŰSÉG

A rendszerváltozás után számos olyan szervezet jött létre, amelynek célja egyének vagy más szervezetek támogatása, ilyenek a szlovákul *neinvestičný fond* kifejezéssel megnevezett szervezetek is, amelyeket a szlovákiai magyar források a *nem befektetési/ nembefektetési alap* kifejezéssel említnek.

Egyes szlovákiai *neinvestičný fond*-ok angol nevében a *non-capital fund* szerepel, de például európai uniós anyagokban a *non-investment fund* néven említik őket, ezt a kifejezést pedig a magyar anyagokban *közjogi alapítványnak* fordítják. Magyarországon azonban *közjogi alapítványt* magán-személy nem alapíthat, szemben a *neinvestičný fond*-dal. Zavaró lehet az is, hogy a szlovák *fond* (azaz alap) helyett a *nadáciá*-nak megfelelő *alapítvány* szót használjuk

A *nembefektetési* jelző annak ellenére, hogy akár elfogadható is lenne, a közmagyarban egyelőre nem használatos, ráadásul még az írásmódja is gondot okoz.

Az *investičný fond* nem profitorientált jogi személy, ezért megoldás lehet a *nonprofit alap* kifejezés. A *nonprofit* szó használata mellett az szól, hogy a *nembefektetési* jelzőnél informatívabb, mivel jól illeszkedik a *non-profit szervezet, vállalkozás, alapítvány* stb. kifejezések sorába, s így az alap célja azok számára is nyilvánvaló, akik nem ismerik az angol *non-investment fund*, illetve *non-capital fund* kifejezéseket. Igaz, nem magyar elemekből áll, de a szaknyelvben már elfogadott és elterjedt.

TERMINOLÓGIAI ZŰRZAVAR

A szlovák *katastrálny úrad* hivatalos magyar nevének eldöntésekor a szlovákiai magyar sajtó több variációjából választhatunk. A nagyrészt azonos funkciójú magyarországi hivatal neve, a *földhivatal* már „foglalt”, így a magyarországi intézménynév nem vehető át.

A *telekkönyvi hivatal* ugyan magyar elemekből áll és az ingatlan-nyilvántartás dokumentációs anyagainak egyike a *telekkönyv*, s a *hivatal* egyik igen fontos funkciója, hogy az ingatlanok tulajdonviszonyairól közöljön adatokat (l. a tulajdoni lapot), de a megnevezés ellen szól, hogy a *telekkönyv* a teljes ingatlan-nyilvántartásnak csak egy részét képezi, illetve hogy mivel elsősorban a tulajdonviszonyok rögzítésére szolgál, hagyományosan a bíróságok vezetik.

A *kataszteri hivatal* kifejezés használata ellen lényegében csak az szól, hogy a *kataszter* idegen szó, egyébként mind szemantikai, mind pedig formai tekintetben is megfelelő. A magyar jogtörténetben is használatos volt a *kataszter* szó, ez máig megőrződött a *katasztrális hold* kifejezésben is. A magyar fül tehát meg tud barátkozni vele, és a jogintézmény élet sem vesszük el.

Még nehezebb dolgunk van, ha a szlovák terminológia is következetlen. Az alkotmányban a *vyšší územný celok* szerepel, a hagyományos megyerendszeren alapuló modellek miatt a törvény előkészítésekor sokáig a *župa* megnevezés volt „forgalomban”, a vonatkozó törvény pedig a *vyšší územný celok*-ot (VÚC) *samosprávný kraj*-ként nevesíti.

A hazai magyar és a magyarországi lapokban kezdetben a *vyšší územný celok* fordításos megfelelői fordultak elő, pl.: *felsőbb szintű közigazgatási egység*, *nagyobb területi egység*, *nagyobb közigazgatási egység*; majd egyre inkább a *župa*-nak megfelelő *megye* megnevezés került előtérbe, és ez maradt meg domináns megnevezésként a törvény elfogadása után is.

A *vyšší územný celok* kifejezés ma már ritkábban fordul elő, a szlovákiai magyar lapokban esetleg csak az azonosító célú rövidítése bukkan fel. A *vyšší územný celok* magyar megfelelőjeként a *középszintű területi egység* kifejezés lenne a legmegfelelőbb. Ez esetben csak a kifejezés első tagját kell megmagyarázni, hiszen a másik kettő szó szerinti. A szlovák *vyšší* pontatlan, az elnevezés motivációját jobban kifejezi az ajánlott fordítás.

A sokszor használt VÚC rövidítés sorsával, magyar rövidítésével is törődni kellene, egyáltalán kis- vagy nagybetűvel írjuk? Köznévről lévén szó, a kisbetűs írásmód volna az indokolt, a helyesírási szabályzat azonban

nem helyteleníti a nagybetűs megoldásokat sem, de kérdéses, hogy egy *KTE* vagy *kte* rövidítés elterjedne-e?

A szlovákiai magyar sajtóban ugyanazon földrajzi területre vonatkozóan a *kerületet* államigazgatási, a *megyét* pedig önkormányzati egységként említik, illetve a *megye* mellett használatos még a *samosprávny kraj*-nak megfelelő *önkormányzati kerület* és a *megyei önkormányzat* kifejezés is.

A „megye” jelentésű *župa* kifejezés a szlovákban inkább történelmi konnotációkat kelt az emberben, meg hát a kifejezésben is a ’kerület’ jelentésű *kraj* szerepel, ezért a kerületi önkormányzat tűnik a legmegfelelőbbnek.

A *zastupiteľstvo samosprávneho kraja* a fentiekhez igazodva a *megyei képviselő-testület/ közgyűlés/ parlament, illetve megyegyűlés* kifejezések helyett *kerületi önkormányzat közgyűlése* lehetne.

A regionális önkormányzat élén álló, a választópolgárok által közvetlenül választott személy a *predseda samosprávneho kraja/VÚC*, helyette-se pedig *podpredseda samosprávneho kraja/VÚC*. Az előbbit a szlovák lapok olykor az *ispán*-nak megfelelő *župan*-ként is említik. Ezeknek a kifejezéseknek különböző magyar változatai alakultak ki: *megyei önkormányzat elnöke, (megye)főnök, megyei elöljáró, megyei elnök*, helyettesét pedig néhány helyen *alispánnak* nevezik. Ezek az elnevezések további konnotációk miatt nem ajánlatosak, ezért a rendszerszerűség jegyében a *kerületi önkormányzat elnökéről*, illetve *alelnökéről* kellene beszélnünk.

ÖSSZEFOGLALÁS

A fentebb felsorolt motivációk sokszínűsége arra enged következtetni, hogy a szlovákiai magyarok nem következetesen, hanem tulajdonképpen válogatás nélkül minden lehetséges módon megpróbálnak magyarrá gyúrní szlovák szakkifejezéseket. Ez érthető, hiszen a fordítások általában (újságírókat nem ideszámolva) ad hoc jellegűek.

Rendszerszerűséget biztosan nem, rendszerezést pedig a fenti módon lehet felvázolni. Dolgozatomban jobban ragaszkodtam az egyes összetartozó témák egységéhez, bár megpróbáltam valamiféle ívet rajzolni a szlovák rövidítések használatától a tükörfordításokon, szlovákiai magyar megoldásokon keresztül, az elavult szakkifejezések használatán át egészen a terminológiai zűrzavarig. A javasolt megoldások nem megkérdőjelezhetetlenek, de támpontokat nyújthatnak egy szlovákiai magyar hivatali nyelv kialakulásához.